

GİRİŞİM SERMAYESİ YATIRIM ORTAKLIĞI SİSTEMİNİN İSLAM HUKUKU AÇISINDAN DEĞERLENDİRİLMESİ

Hamdi DÖNDÜREN*

Konya Karatay Üniversitesi, İşletme ve Yönetim Bilimleri Fakültesi, İslâm Ekonomisi ve Finans Bölümü, Konya, Türkiye

MAKALE BİLGİSİ

Geliş tarihi: 17 Nisan 2020
Düzeltilme tarihi: 29 Ekim 2020
Kabul tarihi: 3 Kasım 2020

Anahtar Kelimeler:

Risk sermayesi, girişimci, yatırım, fon, İslam hukuku

ÖZET

Risk sermayesi, ileri teknolojiyi finanse eden dinamik bir sistemdir ve bir ülkede büyük istihdam oluşturan veya ihracat potansiyelini artıran bir faaliyet olarak ifade edilebilir. Girişim ise yeni ve gelecek vaad eden bir iş koluna, kullanılan teknik ya da teknoloji ile giriş yapmaktır. Girişimci, genel olarak genç, yetenekli, çalışan ve büyük bir kâr potansiyeli taşıyan fi-kirlere sahip olanlar insanlardır. Kur'an-ı Kerim'den pozitif bilimin önünü açan çeşitli örnekler verilebilir. Hz. Yusuf'un yönetimi, Hz. Süleyman ve rüzgâr enerjisi gibi mucize diye nitelendirilen çeşitli konular girişimcilik kavramına örneklerdir. İslam hukukunda risk sermayesinde kullanılan ortaklıklar, istisna akdi (eser sözleşmesi), inan ortaklığı (anonim şirketi) ve emek-sermaye ortaklığıdır (mudarebe). Bu çalışmada, bu ortaklıklar, Kur'an-ı Kerim ve İslam tarihinden örneklerle temellendirilmektedir. Özellikle emek-sermaye (mudarebe usulü) ortaklığı, en temel işlem unsuru- rudur. Ekonomik bakımdan kalkınmış ülkeler, yeni dünya düzeninde faizli kredilere alternatif olarak risk sermayesi yöntemine yönelmiş bulunmaktadır. Bu model, İslâm'ın asırlar önce uyguladığı emek-sermaye ortaklığıdır. Çalışmada, yine Türkiye'de risk sermayesi uygulaması ve varlık kiralama şirketi (VKŞ) ilişkisi gibi konular da değerlendirilmiştir.

EVALUATION OF VENTURE CAPITAL SYSTEM IN TERMS OF THE INVESTMENT TRADING PROCESSES AND ISLAMIC LAW

Keywords:

Venture capital, entrepreneur, investment, fund, Islamic law

ABSTRACT

Venture capital is a dynamic system that finances advanced technology. It can be expressed as a field of activity that creates great employment and increases export potential. Entrepreneurship is to enter a new and promising business line with the technique or technology used. Entrepreneurs are generally young, talented, working people who have ideas with great profit potential. Various examples that paved the way for positive science can be given from the Quran. Some subjects that are described as miracles such as Hz. Yusuf's management, Hz. Suleyman and wind power are examples of the concept of entrepreneurship. The partnerships used in venture capital in Islamic law are contract of exception (work contract), faith partnership (joint stock company) and labor-capital partnership (mudaraba). In this study, these partnerships based on examples from the Quran and Islamic history were evaluated. The labor-capital (mudaraba method)

*Hamdi DÖNDÜRÜN, E-mail: hamdidonduren@yahoo.com Orcid: <https://orcid.org/0000-0002-3800-8951>

partnership is the most basic process element in the system. Economically developed countries have turned to the venture capital method as an alternative to interest-bearing loans in the new world order. This model is the labor-capital partnership that Islam applied centuries ago. Also in the study, venture capital applications and venture capital system (VKS) relations in Turkey was evaluated.

1. Giriş

Risk sermayesi, yatırımcıların uzun vadeli büyüme potansiyeli olduğu düşünölen başlangıç şirketleri ve küçük işletmeciler için sağladığı finansmandır. Yeni yatırıma girecekler için girişim sermayesi önemli bir para kaynağıdır. Gelecek vadeden projelere yatırım yapmak üzere kurulan Risk Sermayesi şirketleri, sermaye sahipleri ile ileri teknoloji üretecek bilim adamlarını buluşturan aracı kuruluşlardır. Bu yatırımlar için oluşturdukları fon ile çeşitli alanlara ortak yatırım yaparlar ve sonuç alınmayan projeler olsa bile, çok karlı olanlar fonu korumuş olur. Nitekim ABD’de Ulusal Risk Sermayesi Birliği (NVCA), yenilikçi ve girişimcilere fon sağlayan yüzlerce girişim sermayesi firmasından oluşan bir kuruluştur. Bunlar, genellikle çeşitli kaynaklardan varlık kazanmış farklı bir grup olup, riskli olan fakat gelecek vadeden projelere yatırım yapmak isterler.

Girişimcilerin yeni fikir ve teknolojileri gerçekleştirebilmeleri için fona ihtiyaçları vardır. Risk sermayesi şirketleri de girişimcilere işte bu fonu temin eden kurumlardır (Perez, 1986). Gelişmiş ve etkin risk sermayesi pazarı, ekonomik büyüme ve iş yaratma konusunda önemli rol oynar (Anonim, 2004; Kumaş, 2007). Risk sermayedarları, genç ve yüksek teknolojiye sahip girişimcilere değer katacak ve bunları seçecek, gözlemleyecek ve destekleyecek deneyime ihtiyaç duyarlar. Risk sermayedarları ayrıca, risk sermayesi yatırımlarının kârlılığı hakkında az bilgisi olan dışarıdaki yatırımcıları da ileri teknolojilere yönlendirirler (Schertler, 2002). İşe sermaye koyanlar genellikle profesyonel risk sermayedarlarıdır (Berk, 2003).

dirirler (Schertler, 2002). İşe sermaye koyanlar genellikle profesyonel risk sermayedarlarıdır (Berk, 2003).

Bu çalışmada yukarıda açıklanan tüm bu iş ve işlemlerin önemi, İslam hukuku açısından değerlendirilecektir. Özellikle İslam iktisadı ve hukuku bağlamında risk sermayesinin imkânı, önemi, fiili ve potansiyel örnekleri üzerinde durulacaktır. Yine risk sermaye yatırımlarından elde edilen aşırı kârın İslam hukuku açısından analizi, ülkemizde risk sermayesi uygulaması ve varlık kiralama şirketleri ile ilişkisine değerinilecektir.

2. Kur’an’da Verilen Bazı Girişimcilik Örnekleri

Kur’an-ı Kerim’de çeşitli peygamberler döneminde yaşanan ve mucize diye nitelendirilen çeşitli konuları, pozitif bilimin önünü açan örnekler olarak değerlendirmek mümkündür. Peygamberler bunu kendi döneminde Allah’ın yardım ve desteği ile gerçekleştirirken, bilim adamları ise bunu girişimci yeteneğini kullanarak deney, tecrübe ve laboratuvar araştırmaları sonucu hayata geçirmektedirler. Bunu yapabilmek için de dışarıdan mali desteğe ihtiyaç duyarlar. Böylece temelde riskli olan, fakat bünyesinde keşif, icat ve yenilik bulunan bu ürünler için riske atılabilen, ancak gelecek vaat eden sermaye yatırımlarına ihtiyaç olur. Kur’an’da tarihi süreçte yaşanan bazı olaylar, güncel getirdiğimizde girişimcilere ışık tutacak niteliktedir. Aşağıda bunlara ait birkaç örnek vereceğiz:

Dünya gezegeni insan için yaratılmış, yeraltı-yerüstü zenginlikleri, bitki örsü, hayvanlar âlemi ve deniz ürünleri gibi her türlü

ürünleri ile insanın emrine verilmiştir. Kur'an'da şöyle buyrulur:

“O yerde ne varsa hepsini sizin için yarattı. Sonra göğe yönelip onları yedi gök olarak düzenledi. O, her şeyi hakkıyla bilendir.” (Kur'an-ı Kerim 2:29).

“Yeryüzünü size boyun eğdiren O'dur. Öyleyse yerin omuzlarında dolaşın ve Allah'ın rızından yiye! Ancak son dönüş O'nadır.” (Kur'an-ı Kerim 67:15).

Bu ayetlere göre, yeryüzünde her şey insan için yaratılmıştır. Dünyadaki tabiat olayları normal şartlarda insana boyun eğecek bir özelliktedir. Buna göre dağlar, ırmaklar, göller, deniz ve okyanuslar insanın gezip yararlanacağı, akıl ve bilim sayesinde kontrol altında tutabileceği nimetlerdir. Diğer bir ayeti kerimede de *“O, göklerde ve yerde ne varsa hepsini, kendi katından sizin hizmetinize vermiştir. Elbette bunda düşünöen bir toplum için ibretler vardır!”* (Kur'an-ı Kerim 45:13) buyurulmuştur.

Yukarıdaki ayette konu daha da genişler, yerlerde ve göklerde ne varsa, hepsinin insanın emir ve tasarrufuna verildiği, insana boyun eğdirildiği bildirilir. Ayrıca bütün bunlarda nice hikmet ve ibretlerin bulunduğu, bunların gerçeğini ancak tefekkür edenlerin anlayacağı belirtilir. Gerçek tefekkür; fikir üretme, düşünme, aklını kullanma, keşif ve icatlarda bulunma, patent hakkı doğuran ürün meydana getirme gibi anlamları da kapsar.

Hız. Peygamber de bir hadisinde şöyle buyurmuştur: *“Allah mesleğinde hırfet sahibi, becerikli olan sanatkârı sever.”* (Ahmed b. Hanbel, III, 466). Hadis bir rivayette, “muhterif” yerine “muhteri” kelimesi ile rivayet edilmiştir. Osmanlı döneminde patent hakkı için “ihtira' berati” denilmiştir. İhtira' Osmanlıca sözlükte; benzeri görülmemiş bir şey icat etme, vücuda getirme,

getirilme anlamlarına gelir (Devellioğlu, 1993).

Bilindiği gibi Hz. Yusuf, Mısır kralının rüyasını; “Mısır ve çevresinde yedi yıl, tarım ve hayvancılık alanında çok bolluk olacak, ondan sonra da bunu yedi yıl şiddetli kıtlık yılları izleyecek” diye yorumlar. Kral, ne gibi tedbirler alınması gerektiğini sorunca da, bu ekonomik bunalımlı yıllar için çare olarak, halkın tasarrufa teşvik edilerek bolluk yıllarında fazla ürünün emanete alınıp depolanmasını, kıtlık yıllarında düzenli bir şekilde bunlarla ihtiyaçların karşılanmasını önerir (Kur'an-ı Kerim 12:47-49). Kraldan bu için ehil bir yönetici kadroyla yapılabilmesi için şu talepte bulunur: *“Beni ülkenin hazinelerinin başına getir. Çünkü ben, iyi muhafaza eden ve iyi bilen birisiyim.”* (Kur'an-ı Kerim 12:55). Gerçekten Yusuf peygamber çeyrek yüzyılı içine alan bu çalkantılı dönemde adaletli bir ekonomik düzen kurmuş, dengeli bir ekonomik modelin uygulayıcısı ve İslâm ekonomisinin de sembol ismi olmuştur.

Hatta bazı iktisat tarihçileri, arkasında standart değerler bulunan ilk kâğıt para (temsili para) uygulamasını Mısır yöresindeki bazı tecrübelere dayandırırılar. Bu ise Yusuf peygamberin dönemine rastlar. Nitekim iktisat tarihçisi J. Dobretsberger, Mısır'da M.Ö. 1600 yıllarında bank-not tedavül ettiğini söyler. Bu ülkede devlet hazine ve depolarının emanet kabul etmesi usullendi. Halk, elindeki altın, mücevherat ve hububatı saklanmak üzere buralara tevdi eder ve kendilerine emanet bıraktıkları şeyin değerini belirten bir makbuz verirdi. Elinde böyle bir makbuz olan kimse, belge üzerinde yazılı cins ve miktardaki malı dilediği zaman çekebilirdi. Ticaretle uğraşanlar bu makbuzları mal veya para yerine kabul ediyorlardı. Hatta bu belgeler Fenike ve Mezopotamya'da da tedavül ediyordu (Ergin, 1964; Döndüren, 2004).

Günümüzde elektronik ürün senedi (ELÜS) diye ifade edilen ve Toprak Mahsulleri Ofisi (TMO) gibi lisanslı depolarda emanet veya işletilmek üzere alınan ürünleri temsil eden belgelerle, varlığa dayalı olarak ihraç edilen kira sertifikası ve sukuk uygulamasının, ikincil piyasalarda işlem görebildiği dikkate alınarak, Kur'an'da Yusuf Suresi'nde anlatılan uygulamaya benzediği söylenebilir. Çünkü Kur'an'da bu gibi kıssalar ibret alınması ve üzerinde düşünülmesi için anlatılır.

Hz. Süleyman'ın rüzgâr enerjisini kullanarak, uzun yolculuklar yaptığı ayetlerde bildirilir. Rüzgârın onun emir ve tasarrufuna verildiği şöyle bildirilir: “*Biz rüzgârı onun emrine verdik. Öyle ki rüzgâr onun emriyle istediği yere akıp giderdi.*” (Kur'an-ı Kerim 38:36). “*Süleyman'ın emrine de, sabah gidişi bir aylık mesafe, akşam dönüşü yine bir aylık mesafe olan rüzgârı verdik.*” (Kur'an-ı Kerim 34:12-13).

Rüzgârın, bindiği araçla Hz. Süleyman'ı istediği yere, adrese götürmesi bugünkü navigasyon uygulamasını andırmaktadır. Kara yolu yerine uçan otomobil dönemine geçilmesine işaret edildiği açıktır. Bir girişimci, bugün bir aracın kara yolda giderken sarf ettiği güç ve enerji ile ve aynı yakıtle hava yolundan istediği yere gidebileceğini öngören bir proje geliştirse, bunun risk sermayesi desteği ile hayata geçirilmesi güç olmaz.

Kıyametin kopması sırasında, bütün deniz ve okyanusların ateş alanı haline geleceğinden Kur'an'da şöyle söz edilir: “*Denizler yangın alanı haline geldiğinde... kişi neler getirdiğini bilmiş olacak.*” (Kur'an-ı Kerim 8: 6-14).

Denizlerin ateş alıp yanmasını günümüz kimya bilimi şöyle açıklamaktadır. İki hidrojen ve bir oksijen gazının birleşmesinden oluşan suların, kıyametin kopma sürecine

girmesiyle, ayrışarak, yeniden gaz dönüşmesi, yanıcı nitelik taşıyan hidrojen ile yakıcı oksijen gazının birlikte yanmaya başlamasıyla, okyanuslarda böyle korkunç bir yangının çıkması hiç de imkânsız değildir (Anonim, 2008).

3. Risk Sermayesinde Kullanılan Ortaklıklar

3.1. İstisna' Akdi (Eser Sözleşmesi)

Nitelikleri belirlenmiş, proje bazında keşif ve icat olarak ortaya konmuş, patent hakkı alınmış bir ürünün ilk defa üretimi ile ilgili olan “*istisna akdi* (sipariş-eser sözleşmesi)”nin meşruluğu, insanların sürekli olarak bu gibi muamelelere ihtiyacının bulunması nedeniyle “*istihsan* (güzel görme)” deliline dayanır. Diğer yandan, Hz. Peygamber'in de gümüş yüzük ve minber yapımı için sipariş verdiği nakledilmiştir (Döndüren, 2016).

Seri üretimi söz konusu olmaksızın, özel siparişe yaptırılan şeylerin malzemesi sipariş verene ait olursa, taraflar arasında yapılan sözleşme bir “işçilik sözleşmesi” olur. Müteahhit firma belli bir bedel karşılığında işçiliği üstlenmiş bulunur. Sipariş sözleşmesinde ise işçilik ve sözleşme konusunun malzemesi sanatkâr ve müteahhide aittir.

Çoğunluk fakihlere göre, sipariş sözleşmesi malın üretilip teslim edileceği tarih belirlenerek *selem akdine* dönüşmedikçe bir “*vaad* (söz verme) *sözleşmesi*” niteliğindedir. Bu yüzden iş yapılmazdan önce taraflardan her biri cayma hakkına sahiptir.

Ebû Hanîfe (ö.150/767) ile İmam Muhammed'e (ö.189/ 805) göre siparişi veren, malı görünce seçimlik (muhayyerlik) hakkına sahiptir. Çünkü o görmediği şeyi satın alan kimse gibidir. Ebû Yûsuf'a (ö.182/798) göre ise, mal sözleşme şartla-

rına uygun olarak yapılmışsa, siparişi verenin malı görünce seçimlik hakkı bulunmaz. Bu son görüş daha uygundur. Çünkü günümüzde tren, vapur, çeşitli makine ve donanımlarının sipariş üzerine üretildiği düşünülürse, bu gibi pahalı yatırımlarda sipariş sahibinin sırf “görme muhayyerliği” hakkını kullanarak, sözleşmeyi feshetmesi, tahhütte bulunanlar için büyük riziko teşkil eder. Çünkü üretim hatasının bulunması, kalitenin düşük olması veya genel olarak sözleşme şartlarına uymama durumlarında “ayıp ve vasıf muhayyerliği” bütün ticarî sözleşmeler için söz konusu olur. Böyle bir hakkın varlığı, sipariş sahibinin haklarını korumak için yeterlidir.

3.2. İnan Ortaklığı (Anonim Şirket)

İnan ortaklığı; ticaret amacıyla iki ve daha çok kimse tarafından sermaye konularak akd edilen şirkettir. Burada sermayelerin eşit olması gerekmediği gibi, kârın da sermaye oranlarına göre paylaşılması şart değildir. Ancak bir ortağa sermaye oranının üstünde kârdan pay verilecekse bu ortağın şirket içinde çalışması şarttır (Mecelle, mad. 1370-1371). Ortakların her durumda zarara karşı sorumlulukları sermaye oranlarına göre olur (Zeylaî, III, 475).

Burada ortaklar birbirinin yalnız vekili olup, kefil sayılmaz. Bu yüzden ticaret izni verilmiş küçük çocuk gibi, kefil olması geçerli bulunmayan kimse de inan şirketi ortağı olabilir.

İnan ortaklığı her çeşit ticaret yapmak üzere genel olabileceği gibi tekstil, demir, inşaat malzemesi, taneli bitkiler gibi belirli ticaret türünde özel de olabilir. Diğer yandan inan şirketi Müslümanla gayrimüslim arasında da caizdir. Çünkü bu ortaklıkta eşitlik şartı aranmaz (Döndüren, 2017).

İnan ortaklığı ana sözleşmesinde şirketin yönetimi, ortakların çalışma şartları, emekleri karşılığında alacakları ücret ve kârın paylaşılması gibi hususlar belirtilir. Bunlar ortaklar için bağlayıcıdır. Hadislerde şöyle buyrulur: “*Müslümanlar kendi aralarında belirledikleri şartlara uyarlar. Ancak haramı helal, helalı haram kılan şart müstesnadır.*” (Buhârî, *İcâre*, 14, 50; Tirmizî, *Ahkâm*, 17; Ebû Dâvud, *Akdiye*, 12). “*Kâr, ortakların serbestçe belirlediği şartlara göre paylaşılır. Zarara katlanma ise, sermaye oranlarına göre olur.*” (Zeylaî, III, 475). Diğer yandan Allah’ın Rasûlü, zarar riski üstlenilmeyen sermayenin kârını almayı yasaklamıştır (68; Nesâî, “Buyû”, 71, 72, 76; İbn Mâce, “Ticârât”, 20; Tirmizî, “Buyû”, 19; A. İbn Hanbel, II, 175, 176, 205).

Ortaklıkta kârın paylaşılması yüzde olarak belirlenir. Hanefî, Hanbelî ve Zeydiye mezheplerine göre, çalışan ortakların emeğinin karşılığı olarak kârdan pay almaları asıldır. Çalışan ortaklar arasında ustalık, sanat, beceri gibi nitelik farkları, kârdan emeği karşılığı verilecek payın da farklı verilmesine yol açabilir.

Şafîî, Malikî, Zahirî ve İmâmiyye mezhepleri ile İmam Züfer’e göre ise, inan ortaklığında kâr ve zararın sermaye oranlarına göre hesaplanması gerekir.

Bunun bir sonucu olarak kendi şirketinde yönetici veya işçi olarak çalışan ortakların emeğinin karşılığı maaş olarak ödenir. Diğer yandan, kendi şirketinde çalışan ortaklara, şirket yönetiminin, yılsonu kârına mahsuben avans niteliğinde düzenli maaş vermesi de mümkündür. Ortakların sermaye kârını ve buna ek olarak emeğinin karşılığını alabilmesi, şirketin dönem sonunda kâr etmesine bağlı olduğu için, aktif

çalışmayı özendiren bir şirket yapılanmasının hedeflendiği söylenebilir. Ancak şunu da belirtelim ki, günümüz sanayi kesimindeki yaygın ticarî teamül dikkate alınarak, Hanefîlerden imam Züfer (ö. 158/775)'in icthadı tercih edilmek suretiyle, çalışan şirket ortaklarına, emeklerinin karşılığı olarak düzenli maaş verilmesi de mümkündür. Nitekim şirketlerde kârın paylaşılma şeklini belirleyen hadisteki; “**Kârın paylaşılması, ortakların serbestçe belirleyecekleri şartlara göre olur**” (Zeylaî, III, 475) ifadesi, yönetimin ve çalışan ortakların, kendi aralarında yapacakları “iş sözleşmesi” ile bu problemi çözebileceklerini gösterir. Ana sözleşmeye konulacak bir madde ile de bu noktanın çözümlenmesi hadisle çelişmez.

Sonuç olarak İslâm'ın öngördüğü şirket yapısı ve statüsü araya banka veya devlet kredileri girmeksizin halkın tasarruflarını doğrudan yatırımlara sevk edebilecek güçtedir. Gerek inan ortaklığı ve gerekse bundan sonra inceleyeceğimiz emek sermaye (Mudârabe) ortaklığı, İslâm toplumunun ekonomik yapısında güçleri birleştirip, yeni keşif, icat ve projelere finans sağlamada başvurulabilecek yöntemlerdir.

3.3. Emek-Sermaye Ortaklığı (Mudârabe)

Mudârabe bir taraftan emek, diğer taraftan sermaye olmak üzere yapılan bir ortaklıktır. Kâr kendi aralarında belirlenecek orana göre paylaşılır. Zarara ilke olarak sermaye sahibi katlanırken, böyle bir durumda emek tarafının emeği de boşa gitmiş olur.

Mudârabenin meşruluğu Kitap, sünnet ve sahabe uygulaması delillerine dayanır. Kur'an-ı Kerim'de, yeryüzünde dolaşarak ticaret yapmanın meşru olduğunu bildiren ayetlerin genel anlamı ile ticaretin genel olarak meşru bir kazanç yolu olduğunu

ifade eden bazı ayetler mudârabeyi de kapsamına alır (Kur'an-ı Kerim 73: 20; 62:10; 2:198; 106:1-4). Örneğin, Abdullah İbn Abbas (ö.68/687) şöyle demiştir: “*Abbas (ö.32/652), mudârabe yoluyla sermaye verdiği zaman, ortağına bu sermaye ile deniz yolculuğuna çıkmamasını, tehlikeli bir vadide konaklamamasını ve canlı hayvan ticareti yapmamasını şart koşardı. Eğer bunları yapar ve zarar ederse anaparayı tazmin edecekti. Onun mudârabede öne sürdüğü bu şartlar Hz. Peygamber'e ulaşmış ve o buna izin vermiştir.*” (Zeylaî, *Nasbu'r-Râye*, IV, 114; Heysemî, IV, 161).

Diğer yandan Hz. Ömer'in (ö.23/643) yetimlere ait malı, Hz. Osman'ın (ö.35/655) ise kendi malını mudârabeye verdiği, Cabir İbn Abdillâh'ın (ö. 74/693) mudârabe ortaklığında bir sakınca görmediği nakledilmiştir (Zeylaî, IV, 114, 115).

Hz. Ömer'in halifeliği sırasında iki oğlu Abdullah ve Ubeydullah Irak'ta buldukları sırada, geri dönerken, Basra valisi Ebû Musa el-Eş'arî (ö. 44/664) kendilerine beytülmale ait merkeze göndereceği hazine parasını vererek, isterlerse bununla ticaret malı alıp, Medine'de satabileceklerini ve anaparayı beytülmale teslim etmelerini söyler (Mâlik, *Muvatta'*, Krâz, 1; Zeylaî, IV, 113). Medine'de babaları Ömer ve birkaç sahabe konuyu “Mudârabe” olarak değerlendirip, anaparanın ve kârın yarısının beytülmale verilmesini kararlaştırırlar. Buna göre kamuya ait sermayenin, girişimci tarafından riskli projelerde kullanılması da mümkündür. Ancak girişimcinin, sermaye sahibinin aşağıda belirlediğimiz şartlara uyması gerekir.

Mudârabe, mutlak ve mukayyet olmak üzere ikiye ayrılır:

a) Mutlak mudârabe: Sermaye sahibinin işletmeciyi, herhangi bir kayıt koymaksızın

ticaret içinde serbest bırakmasıdır. Burada yalnız kârın paylaşılma şeklini ve zamanını belirlemekle yetinilir.

b) Mukayyet mudârabeye: Sermaye sahibi, anaparayı işletmeciye verirken; ticaret yapılacak beldeyi, ticaret çeşidini, yatırım yapılacak projeyi ve ortaklık süresini belirleme gibi şartlar öne sürebilir ve bunlara uyulmasını ister. Nitekim yukarıda zikrettiğimiz İbn Abbas hadisinde, Hz. Abbas'ın işi yürütene benzer şartlar koyduğu ve Hz. Peygamber'in de bunu onayladığı belirtilmişti (Heysemî, IV, 161).

İmam Şafî (ö. 204/819) ve Malik (ö.179/795)'e göre mudârabede süre belirleme, mal alınıp-satılacak kimseleri tesbit etme ve akdi gelecek zamana izafe etme gibi şartlar geçerli olmaz. Çünkü bunlar kârın amaçlandığı serbest ticaret anlayışıyla ve işletmecinin menfaati ile çelişir (İbn Kudâme, V, 62; Şirâzî, I, 386).

Mudârabede, kârın paylaşılması yüzde (%) olarak belirlenir. Hesap dönemi sonunda, masraflar ve borçlar düşüldükten sonra, önce anapara ayırt edilir. Kârın paylaşımı sözleşme esaslarına göre olur. Sözleşmede kârın paylaşılma oranları belirtilmemişse, paylaşma ilke olarak yarı yarıya olur (Serahsî, VI, 109; Kâsânî, VI, 85; İbn Rüşd, II, 234). Günümüz faizsiz finans sektöründe, emek sahibi işletmecinin kârdan alacağı pay %20 dolaylarındadır. Nitekim Türkiye'de faaliyet gösteren özel finans kurumları ile mudârabenin modernize edilmiş şeklinden ibaret olan “*Venture Capital* (Risk Sermayesi)” sektöründe de işletmecinin kârdan payı yaklaşık bu orandadır.

Mudârabeye akdinde, zararın tamamen veya kısmen işletmeciye ait olacağı şart koşulsa, Hanefî ve Hanbelilere göre böyle bir şart batıl olur, mudârabeye sözleşmesi ise geçerliliğini sürdürür. Şafî ve Malikîlere göre ise, bu durumda mudârabeye sözleşmesi fasit

olur. Çünkü bu şart akdin niteliği ile çelişen bir *garar* (risk) hali olarak eklenmiş bulunur (İbn Rüşd, II, 236; İbn Kudâme, V, 25).

Sermaye, işletmecinin elinde emanet (vedia/ mevduat) hükümlerine tabidir. İşletmeci, kasıt veya kusurlu hareketiyle veya mudârabeye sözleşmesinde belirlenen şartlara uymamak yoluyla zarara sebebiyet verirse, bu zararı tazmin etmesi gerekir (Serahsî, XXII, 19; Kâsânî, VI, 87; İbn Rüşd, II, 234; Şirâzî, I, 388). Eğer zarar, işletmecinin kasıt, kusur veya ihmali bulunmaksızın meydana gelmişse bir tazmin sorumluluğu bulunmaz. Ancak bu takdirde işletmeci emeğinin karşılığını alamayarak zarara girmiş olur. Bu durum, işletmeciyi sürekli olarak kâr etmeye zorlar.

İslâm'da Mudârabeye ortaklığının sona ermesi için, akit süresinin bitmesi yanında, anapara ve kârın nakit para cinsinden olması, başka bir deyimle anaparanın yatırıldığı projenin sonucunun alınmış olması gerekir. Çünkü anapara ve kârı ayırmak başka türlü mümkün olmaz. Bu takdirde *Mudârabeye* (işletmeci) ek süre verilerek, projeyi sonuca bağlaması beklenir.

Alt mudârabeye veya faizsiz bankacılık sistemine geçiş

İşletmeci, emek sermaye ortaklığı yöntemiyle bir kişi veya kuruluştan alacağı sermayeyi işletebileceği gibi, yüzlerce kişinin tasarruflarını bir havuzda toplayarak işletebilir. Böylece “faizsiz çalışan bir kurum veya banka” meydana gelmiş olur. İşletmecinin sermayeyi bizzat işletmesi şart değildir. İşleri yürütürken başkalarını çalıştırması mümkün olduğu gibi, sermayeyi daha iyi çalıştıracak başka birisine vermesi de mümkündür. Böylece alt mudârabeye meydana gelmiş olur. Sermaye sahibine ilk işletmeci muhatap olacağı için, onun menfa-

ati ihlâl edilmiş bulunmaz. Hatta daha başarılı işletme yüzünden kâr marjı da artabilir (Döndüren, 2005).

4. Risk Sermayesi ve Mudârabe İlişkisi

4.1. Risk Sermayesi (Venture Capital)

Mudârabe ortaklığı X. yüzyıldan itibaren “*Commenda*” adı ile Avrupa’ya geçmiş ve Avrupa ticaret hukukunda diğer ortaklık çeşitlerine de öncülük etmiştir (Çiller, 1989). Emek-sermaye ortaklığının 20. yüzyılda en önemli halkası risk sermayesi ile tamamlanmıştır.

Risk sermayesi (Venture capital), çok dinamik bir finansal sistem olup, en ileri teknolojiyi finanse eden, büyük istihdam yaratan ve ihracat potansiyelini tahminlerin üzerinde artıran bir faaliyet alanıdır. Örneğin, venture capital sektörü 2018 sonunda yeni girişimci risk sermayesi şirketlerine 131 milyar dolar yatırım yapmıştır.

Risk sermayesi 1970’li yıllardan bu yana özellikle Amerika Birleşik Devletleri’nde büyük ölçüde başvuru ve en son teknolojik yeniliklere yönelip, bu tip projelerin finansmanını sağlayan bir finansman kullanma yöntemidir. Venture Capital adı verilen bu modelin ortaya çıkışı şöyle olmuştur: ABD ve diğer gelişmiş bazı ülkelerde bilim adamları keşif ve icat sayılan ve patent hakkı doğuran projelerini önceleri belirli bir bedel karşılığında sermaye sahiplerine satarken, 1950’lerden sonra, satış yerine “emek-sermaye ortaklığı” teşkil etmeye başlamışlardır. Keşif ve icadın sahibi olan bilim adamı beyaz eşya, motor, elektronik alet, bilgisayar, bilgisayar programı vb. projesini sürekli olarak geliştirmeyi üstlenerek ortaklığın “emek (*mudarib*)” tarafını oluşturmuş, bu projelere yatırım yapıp üretimini sağlayan sermaye sahipleri de sermaye tarafını (*rabbu’l-mal*) oluşturmuş-

tur. Böylece ABD, İngiltere, Japonya, Kanada ve Almanya gibi ülkelerde risk sermayesi modeli ileri teknolojiyi geliştiren itici bir güç olmuştur. Çünkü bilim adamı ve girişimci, şirketin emek tarafını oluşturarak yıllık bilanço kârından %20 dolaylarında pay alması, her gün yüzlerce yeni proje üretilmesinin etkeni olmuştur. Kârın %80’i ise sermaye sahiplerine ayrılmıştır.

4.1.1. Girişimci Seçiminde Sistemin İşleyişi

Girişimci, genel olarak genç, yetenekli, parasız fakat çok çalışkan ve büyük bir kâr potansiyeli taşıyan fikirlere sahip olan mühendislerdir. Sistemin işleyişi şöyle olur. Böyle bir genç veya bir grup mühendis projeleriyle beraber bir risk sermayesi şirketine başvururlar. Bundan sonra bir seçim ve eleme süreci başlar. Bu aşamaya bir örnek vermek gerekirse, Highland Capital Partners risk sermayesi şirketi, yıllık 10.000 proje başvurusu alır. Bunlardan ilk aşamada 9.000 tanesini eler. 1.000 projenin sahiplerini yüz yüze görüşmek üzere davet eder. Bunların 600’ü de bu görüşmelerde elenir. Geriye kalan 400 girişimci gençler, şirket yetkilileri tarafından yerinde ziyaret edilir. Sonunda şirket yılda 10 ila 20 arasında proje sahibi girişimci mühendise finansman desteği sağlar.

Bundan sonraki süreçte, bu girişimcilerden, ilk iş olarak birer anonim şirket kurmaları istenir. Henüz piyasada hiç ismi duyulmayan bu şirketlerin hisse senetlerinin değeri çok düşük olacaktır. Çünkü bunları dışarıdan, kendilerini tanımayan hiç kimse almak istemez. Bu karşılıklı rıza ve pazarlığa dayanan alımlarla girişimci veya gençler desteklenmiş olur (Çizakça, 2019). Girişimcilerin bu teknolojik ürünleri patent hakkı alınarak üretilmeye başlanıp, piyasada tanınınca da şirket borsaya kaydolur

ve şirket hisseleri de gerçek piyasa değerini bulmuş olur.

4.2. Risk Sermaye Yatırımlarına Örnekler

a) Doriot'un yönettiği şirket: Risk sermayesinin ortaya çıkışı ile ilgili çok farklı teoriler olmakla birlikte, modelin ilk kurumsallaşmış örneği ABD'de 1946 yılında kurulmuş olan, Amerikan Research and Development Corporation of Boston (ARDC) olarak kabul edilir. Bu konuda öncü sayılan Harvard Üniversitesi İşletme Fakóltesi Dekan Yardımcısı General Doriot, şöyle der: "Yaratıcı ve uzak görüşlü genç insanları arayınız. Bu insanların proje ve fikirlerine sermaye ile, hatta sermayeden de önemli olarak, onların teknoloji üretme vasıflarına duyacağınız saygı ile hayat veriniz. Amacımız yeni keşif ve icat yapabilen insanlar ve bu insanların şirketlerini yoktan var etmek olmalıdır, "Kâr, amacımız değil mükâfatımızdır..." (Döndüren, 2016).

Doriot'un yönettiği risk sermayesi şirketi (ARDC), 1957'de Digital Equipment Co. (D.E.C) isimli girişimci şirketi desteklemeye karar verir. Desteklenecek şirket, başlangıçta yalnız fikir ve proje üreten yoksul fakat yetenekli iki mühendisten ibarettir. Doriot'un şirketi, girişimci şirketin (D.E.C) %78 hissesini 70 bin dolar karşılığında almış ve 15 yıl sonra yani 1972'de kâr payı olarak 350 milyon dolar kazanmıştır. Bu, anaparanın dolar hesabıyla beş bin katına yükseldiği anlamına gelir (iller ve Çizakça, 1989).

b) İlk bilgisayar kompüter sisteminin icadı: 1961 yılında Max Palevski ilk kompüter sistemini geliştirince, sermaye sahipleri patent hakkını satın alıp üretime geçmek istemişti. Palevski sizin paranız varsa, benim de beyin gücüm var, ben bu sistemi geliştirmeye devam edeceğim, diyerek, bu

işe risk olarak yatırım yapmalarını istemiştir. Bu alana ilk yapılan bu yatırımlarda 5 yılın sonunda, 1967'de anaparanın "233 katına" ıktığı görölmüştür (Döndüren, 1998). Bu durum dikkatleri bu yeni finansman modeline çekmiştir (iller ve Çizakça, 1989).

Buna göre günümüz bilim ve teknolojisinin gelişmesinde İslâm'ın emek sermaye modelinin itici bir güç olduğu söylenebilir.

c) Apple bilgisayar: 1975 yılında Arthur Rock isminde ünlü bir risk sermayesi yatırımcısı Apple Computer adında henüz adı bile duyulmayan bir şirkete 1,5 milyon dolar yatırmış, üç yıl sonra bu yatırımın borsa değeri 100 milyon dolara ulaşmıştır.

d) Kargo şirketi örneği: Fed Ex Kargo şirketi ilk kurulduğunda, onun 25 milyon dolarlık hisse senetlerini alan risk sermaye sahipleri, 25 ay süreyle her ay bir milyon dolar zarar etmişler, ancak Fed Ex borsaya kaydolunca, 25 milyonluk yatırımların değeri 1,2 milyar dolar kıymetine ulaşmıştır. Bu, anaparanın 48 katına çıktığı anlamına gelir (Çizakça, 2019).

e) Hibrit yatırımla elde edilen sonuç: Tanınmış risk sermayesi şirketi Kleiner & Perkins, 1973-1980 arasında 7 milyon doları çeşitli girişimcilere, onların hisse senetlerini satın alarak yatırım yapmış, dört yıl sonra bu yatırımların değeri 218 milyon dolara yükselmiştir. Bu, 7 yılda anaparanın 31 katına yükseldiğini gösterir. Risk sermayesi, aynı zamanda "yüksek ihtimalle az zarar, az ihtimalle büyük kâr" şeklinde de tarif edilmiştir (Çizakça, 2019).

Risk sermayesinde, Demokles'in kılıcı gibi daima zarar etme ihtimalinin bulunması, onu faizli kredilerden ayırır. Nitekim ABD'de Venture Capital sektörünün gelişmesi faizli kredi kullanan şirketler eliyle değil, özellikle emekli sandığı fonlarının

doğrudan doğruya risk sermayesi şirketlerinin yatırım fonlarına katılmasıyla gerçekleşmiştir. Risk sermayesi şirketinin, faizli krediyi, belli bir zamanda faiziyle birlikte geri ödeme zorunda olması, uzun dönemli, ancak büyük kâr potansiyeli olan projeleri finanse etmesine engel oluyordu.

4.3. Risk Sermayesi Şirketlerinin Aldığı Sonuçlar

Bir araştırmaya göre ABD’de 400’den fazla yüksek teknolojiye yönelik Risk Sermayesi şirketi bulunmaktadır. Büyük sermaye ihtiyaçları bu şirketleri birleşmeye zorlamış, önce yatırım havuzları kurulmuş, bu da yetmeyince Risk Sermayesi şirketleri, anonim ortaklıklar haline gelerek, borsaya kaydolmuş ve halka açılmışlardır. Bu yolla şirketlerden her biri 15 ila 800 milyon dolar arasında sermaye toplamıştır (Çiller-Çizakça, 1989).

Kanada’da, devlet Risk Sermayesi şirketlerine faizli kredi vermek yerine, Canadian Development Corporation (CDC)’un %48 hissesini satın alarak bu büyük şirkete ortak olmuş, CDC’de doğrudan doğruya girişimci şirketlerin hisse senetlerini satın alarak bu şirketlere faizsiz finansman sağlamıştır.

ABD’de 1964-1984 arası 20 yıllık dönemde Venture Capital yatırımlarının ortalama yıllık kârlılık oranının %25 civarında olduğu ve ayrıca aynı dönemde sermaye piyasasında işlem gören menkul değer yatırımlarında yıllık ortalama kârlılığın ise %8 civarında (bu dönemde yıllık enflasyon oranı %7 civarında) bulunduğu belirtilirse, venture capital yatırımlarının ne kadar kârlı olduğu ortaya çıkar (Sarıaslan, 1989).

Günümüzdeki Risk sermayesi yatırımlarının durumuna bakarsak şu sonuçları görürüz: 2018’de tüm dünyada 340 milyar dolar

Risk sermayesi yatırımı yapılmıştır. Bu rakam 2014’ten 2018’e %205’lik bir artış anlamına gelir. Bu 340 Milyar yatırımın 100 Milyarı ABD’deki girişimcilere yapılmıştır. Buna göre ABD’de bu girişimci sektörün üçte bir gerilediğini gösterir. Bu arada Çin’in girişimci sermaye tutarı 2018’de 105 Milyar dolara yaklaşmış olup, ABD’nin önüne geçmiştir.

Türkiye’nin bu konuda çok geride kalması, 1993’te ilk defa risk sermayesini teşvik edici kanun tasarısı hazırlanırken, girişimci için, “ödenmiş sermaye şartı”nın konulması olmuştur (Çizakça, 2019). Çünkü girişimci bilim adamının sermayesi akıl ve yeteneğinden ibarettir, onun dışarıdan sermaye ile desteklenmesi gerekir ki, yeni projeler, keşif ve icatlar hayata geçirilebilsin.

İngiltere, Japonya, Almanya, İsveç ve Hollanda’da risk sermayesi uygulaması, faizli krediler karşısında önemli bir finans kaynağı olarak uygulanmakta olup, olumlu sonuçlar elde edildiği belirlenmiştir (Sarıaslan, 1989). Varlık Yönetim/Kiralama Şirketleri (VYŞ veya VKŞ) bu uygulama içerisinde değerlendirilebilir.

Sonuç olarak, ekonomik bakımdan kalkınmış ülkeler yeni dünya düzeninde faizli kredilerin yerine, risk sermayesi yöntemine yönelmiş bulunmaktadır. Bu model, İslâm’ın asırlar önce uyguladığı emek-sermaye ortaklığından başka bir şey değildir.

4.4. Risk Sermaye Yatırımlarından Elde Edilen Aşırı Kârın İslam Hukuku Açısından Analizi

İslâm’da yalan, hile ve karaborsa girmek şartıyla kâra % olarak bir sınır getirilmemiş, arz ve talep dengesi sonucunda meydana gelen fiyatlar esas alınmıştır. Batı ülkelerinde *Risk sermayesi* yatırımlarından elde edilen aşırı gibi görünen kâr, bu yeni

ürünün o günkü piyasa fiyatı olarak değerlendirilebilir. Ancak bu gibi ilk teknolojik ürünün piyasaya sürülmesinde rakip olmadığı ve çoğu zaman rekabet ortamı oluşmadığı için, tekel oluşturup fırsatçılık yaparak piyasayı sömürme yoluna gidilmemesi de gerekir. Nitekim son peygamber Hz. Muhammed, karaborsayı, alışverişlere hile karıştırmayı, şiddetle yasaklarken (Ahmed b. Hanbel, 2/33; Gazali, II, 72; Kâmil Miras, 6/549), zaman zaman da yükselen fiyatlara sınırlama getirmesi istendiğinde şöyle buyurmuştur: “*Şüphesiz fiyat takdir eden, darlık ve bolluk veren, rızkı veren Allah'tır. Ben sizden hiç kimsenin mal veya canına yapmış olduğum bir haksızlık sebebiyle, hakkını benden ister olduğu halde Rabbime kavuşmak istemem.*” (Ebû Dâvûd, “Büyu”, 49; Tirmizî, “Büyu”, 73; İbn Mâce, “Ticârât”, 27; Ahmed b. Hanbel, II, 327, III, 85, 106, 286).

Nitekim günlük alış-verişte bile yüzde yüz kârın gerçekleştiği örnekler vardır. Allah'ın Resûlü bir gün Urve el-Bârikî isimli bir sahabeye bir dinar altın (yaklaşık 4 gr. altın) para vermiş ve bir kurbanlık koç almasını söylemiş. Sabahtan fiyatların çok düşük olduğunu gören sahabe bir dinara iki koyun satın almış. Akşamüzeri pazar yerinde hayvan azalınca fiyatlar yükselmiş ve birisini bir dinara satıp Hz. Peygamber'e parayı ve koyunu teslim etmiş. Hz. Peygamber bereketli ticaret yapmışsın buyurmuş. Bir rivayette de o paranın mahalledeki bir yoksula tasadduk edilmesini istemiştir (Ebû Dâvûd, “Büyu”, 27).

Ancak belli bir piyasa fiyatı oluştuktan sonra, müşteriye yalan ve hileye dayalı, piyasa üstü fiyat söylenirse müşteri aldatılmış sayılır ve bu fazlalık haksız kazanca dönüşür. *Fâhiş gabin* (aşırı yararlanma) denen bu piyasa üstü fiyatlar, Belh fakihlerinden Nusayr b. Yahya (ö.268/881) tara-

findan; gayrimenkullerde %20, Hayvanlarda %10, Menkul mallarda %5 olarak belirlenmiştir (İbn Nüceym, 1334, VII, 169; İbn Âbidîn, IV, 159). *Mecelle*'yi şerh eden Ali Haydar Efendi (ö. 1935), sarraf ve döviz bürolarında, o gün en yüksek kurun üzerine %2,5 ilave yapılırsa, bunun *fahiş gabin* sayılması gerektiğini belirtmiştir (Ali Haydar, I, 238, 247; *Mecelle*, md. 165, 356, 360). Ancak fahiş gabinin, satım akdinin fesih sebebi olabilmesi için, aldatma ile birlikte bulunması gerekir. Böyle bir aldanma olduğunun farkına varan müşteri, fahiş gabin fazlalığını geri isteme veya gerektiğinde alış-veriş bozma hakkına sahiptir.

5. Türkiye'de Risk Sermayesi Uygulaması ve Varlık Kiralama Şirketleri (VKŞ) İlişkisi

Türkiye'de teknolojik yatırımlar, yılda GSMH'nın %3.5'i civarındadır. Özellikle bilgi işleme ayrılan kaynağın her yıl yüzde 20'den fazla arttığı belirtilmektedir. Ülkemizde, yeni teknolojiye ve teknolojik ürünlere ilginin büyük olmasına karşın, finansman yetersizliği nedeniyle, teknoloji şirketleri kurulamamaktadır. Kurulan şirketler ise, 2-4 yıl içinde finans yetersizliğinden ya da yönetsel sorunlardan dolayı kapanmakta, ancak yüzde 1'lik kısmı başarılı olabilmektedir (TTGV, 2004).

Ülkemizde 17 Ekim 2000 tarihinde risk sermayesi piyasalarının gelişimini sağlamak amacıyla, gönüllü bir kurum olan “*Turkvca* (Türk Venture Capital Association)”, kurulmuştur. Amaç kısaca; Türkiye'de girişimci çerçevesini genişletmek, girişimcilerin risk sermayesi ve özel servet potansiyellerini geliştirmek, kurumsal yönetim, bilgi standartları ve muhasebe bilgi ve uygulamaları konusunda gelişimi sağlamak.

5.1. Varlık Yönetim/Kiralama Şirketleri (VYŞ veya VKŞ)

Türkiye’de, Resmî Gazete’nin 01.11.2006 tarih ve 26333 sayısında yayınlanan, “Varlık Yönetim Şirketlerinin (VYŞ) Kuruluş ve Faaliyet Esasları Hakkında Yönetmelik” te VYŞ’lerin kuruluş ve işleyiş şartları belirlenmiştir. 2017 yılına kadar bu yönetmelikte bazı değişiklikler yapılmıştır. Varlık kiralama şirketleri (VKŞ) ise sadece kira sertifikası ihraç etmek amacı ile kurulmuş anonim şirket özelliği taşıyan tüzel kişiliklerdir. Ana kuruluşa doğrudan bağlı icra organı veya çalışanı olmayan sadece Yönetim Kurulundan oluşan bu şirketler, şirket bünyesi altında ihraç edilen kira sertifikalarını ayrı ayrı kayıt eder, izler ve itfa ile sonuçlandırır.

VYŞ’yi kurabilecek kuruluşlar şunlardır: a) Bankalar, b) Portföy aracılığı, genel saklama hizmeti veya aracılık yüklenimi faaliyetinden herhangi birini yürütecek olan aracı kurumlar, c) İpotek finansmanı kuruluşları, payları borsada işlem gören gayrimenkul yatırım ortaklıkları, d) Kurulun kurumsal yönetime ilişkin düzenlemeleri çerçevesinde belirlenen birinci ve ikinci grupta yer alan halka açık ortaklıklar, e) Derecelendirme kuruluşlarından uzun vadeli derecelendirme notunu alan ortaklıklar, f) Sermayelerinin % 51 veya daha fazlası doğrudan Hazine Müsteşarlığı’na ait olan ortaklıklar tarafından kurulabilir.

Ancak (ç), (d), (e) ve (f) bendinde sayılan kurucular, yalnızca kendilerinin fon kullanıcısı olduğu kira sertifikası ihraçlarını gerçekleştirmek üzere VYŞ kurabilir. Buna göre Reel sektör firmasının kurmuş olduğu VYŞ sadece o reel sektör firmasının fon ihtiyacı doğrultusunda ihraç edeceği kira sertifikalarına aracılık edebilir. Burada banka ve aracı kurum gibi finansal kuruluşların

kurduğu VYŞ’lere görev alanı gereği biraz daha geniş yetki tanınmıştır.

5.2. Risk Sermayesi Yatırım Ortaklığı

Resmi Gazete’nin 6 Kasım 1998 ve 23515 sayısında yayınlanan; “Risk Sermayesi Yatırım Ortaklıklarına İlişkin Esaslar Tebliği” nin ortaklıklar başlıklı 22 nci madde 2. fıkrada, konu ile ilgili yatırımlara şöyle bir sınırlama getirilmiştir: Girişim sermayesi şirketi; “Girişim sermayesi yatırımlarına, ortaklık aktif toplamının en az %51’i oranında yatırım yapmak zorundadırlar.” Türkiye’de risk sermayesi şirketlerinin yaygınlaştırılması amacıyla sağlanacak Devlet destekleri (teşvikler) aşağıdaki gibi sıralanabilir:

a) Doğrudan kaynak temini: Buradaki uygulamalardan ilki hisse senedi yatırımdır. Öncelikle, Kamu Bankaları, TOBB, Ticaret Odaları’nın katılımı ile Risk Sermayesi Yatırım Ortaklıklarının (RSYO) kurulması ve Kamu payının en fazla %49 olması tavsiye edilmiştir. Bunun yanında, yönetimin özel sektörde olması ve TOBB, Kalkınma Bankaları, Sermaye Piyasası Kurulu, Türkiye Teknoloji Geliştirme Vakfı’nın ortak olması da önerilmiştir.

b) Proje seçimi: Yeni ve ileri teknoloji içeren projelerin seçiminde; TTGV, KOSGEP ve TEKMER gibi uzmanlaşmış kurumlardan oluşan bir proje havuzu belirlenip, projelerin objektif kriterler yardımı ile değerlendirilmesi gerekir. Emeklilik fonları ve sigorta şirketleri gibi kuruluşların risk sermayesi olarak kullanımına imkân veren yasal değişiklikler bunlar arasında sayılabilir.

5.3. Sukuk İhracı Yoluyla Finansman Sağlamak

Arapça’da *sakk* (çoğulu *sukuk*) olarak kullanılan Farsça *çek* kelimesi, bugün batı dillerinde yaşamaktadır. Hz. Ömer devrinde

de varlığı bilinen çek keşidesi, beytülmale ve daha çok *cehbezlere* yapılabiliyordu. Ancak Hz. Ömer'in, kıtlık yıllarında vurgunculuğa yol açmaması için, beytülmal-den gıda maddesi alımını sağlayan sakk (çek) belgelerinin el değiştirmesini yasakladığı belirtilir (Tabakoğlu, 2012).

Günümüzde, *Müşareke*, *İcâre* hatta *İstisna* sözleşmelerine dayalı “kâr veya gelir ortaklığı senedi” diyebileceğimiz bu belgeler, dünya borsalarında yerini almış bulunmaktadır. Sukuk veya faizsiz menkul kıymet kullanımını son yıllarda oldukça yaygınlaşmıştır.

Ülkemizde Varlık Kiralama Şirketleri aracılığı ile ihraç edilen sukuklardan özellikle “mudârabe sukuku”, yatırımcıların tercihi yönünde, risk sermayesi olarak kullanılabilir. Ancak bunun için, bunları ihraç eden şirketin bir fon oluşturup, çeşitli risk alanlarına yatırım yapması ve kâr zarar dengesini gözetmesi gerekir. Günümüzde Malezya, Katar, Bahreyn gibi ülkelerde sukuk ihracı önemli bir yatırım aracı olarak yerini almıştır (Infomag Der. sy. 2007/1).

5.4. Türkiye’de Girişimci Bilim Adamı Teşvik İlan Örneği

Örneğin, TÜBİTAK ile Katar Ulusal Araştırma Fonu (QNRF) arasındaki iş birliği çerçevesinde Türk ve Katarlı bilim insanları arasında ortak projeler desteklenmektedir. Her bir proje için TÜBİTAK tarafından, Türk proje ekibine 5 Milyon Türk lirası kadar, QNRF tarafından ise, Katarlı proje ekibine 750 Bin Amerikan Doları'na kadar destek sağlanacaktır.

Ortak projeler yalnızca aşağıdaki tematik alanlarda desteklenecektir: a) Akıllı ulaşım, b) Akıllı Lojistik, c) Akıllı sağlık, d) Akıllı Çevre, e) Akıllı Spor, f) Akıllı Enerji, g) Akıllı güvenlik. Sözü edilen çağrı için son başvuru tarihi 12 Mayıs 2020

olarak belirlenmiştir (<https://uidb-pbs.tubitak.gov.tr/>).

6. Sonuç

Girişimci, genel olarak genç, yetenekli, çalışan ve büyük bir kâr potansiyeli taşıyan fikirlere sahip olan insanlardır. Kur'an-ı Kerim'den pozitif bilimin önünü açan çeşitli örnekler vardır. Hz. Yusuf'un yönetimi, Hz. Süleyman ve rüzgâr enerjisi gibi mucize diye nitelendirilen çeşitli konular girişimcilik kavramına örneklerdir. İslam hukukunda risk sermayesinde kullanılan ortaklık veya sistemler mevcuttur, istisna akdi, inan ortaklığı ve emek-sermaye ortaklığı gibi. Konuyu maddeler halinde özetleyecek olursak;

1) İnsan varlığı evrende üstün yeteneklerle donanmış, dünya ve dünya dışı varlıklar üzerinde düşünme, fikir üretme ve sürekli yenilikler meydana getirme gücüne sahiptir.

2) Kur'an'da pozitif bilime, keşif ve icat sayılacak projelere ışık tutacak çeşitli örnekler yer almıştır. Yeni teknolojiler üzerinde kafa yoran, bilim insanların bu örneklerden de yararlanması gerekir.

3) Proje sahibi olan fakat bunu hayata geçirecek sermayesi bulunmayan bilim adamlarının ihtiyacı olan finansmanı sağlamak için İslâm ekonomisinde yeterli yatırım araçları vardır. İstisna (eser) sözleşmesi, inan ortaklığı ve mudârabe bunlar arasındadır.

4) Mudârabe ortaklığı olarak kurulacak bir risk sermayesi şirketi, yatırımcılardan toplayacağı kaynağı, piyasadan seçeceği riskli fakat kârlı yatırımlara kullanırken, emek tarafı olarak kendisi ilk işletmesi (mudarib), proje sahibi de bilim adamı da alt işletmeci (alt mudarib) olarak elde edilecek kârı paylaşırlar. Bu, kârın %20'si emek ta-

rafının olmak üzere, %8, %12 gibi bir paylaşım olarak belirlenebilir. %80 de sermaye sahibinin payı olur. Projeden sonuç alınmaz ve zarar meydana gelirse, bu sermayeye ait olur, risk sermaye şirketi ve bilim adamı tarafının emeği boşa gitmiş olur.

5) Günümüz, Varlık Kiralama şirketleri (VKŞ) aracılığı ile ihraç edilen sukuklardan “mudârabe sukuku” da, yatırımcıların tercihi yönünde, risk sermayesi olarak kullanılabilir.

6) Risk sermaye şirketinin riskli bir alan yerine, birden çok alanlara (hibrid) yatırım yaparak, ortak yatırımlı bir fon oluşturması, sistemin sürekliliği bakımından önem arz eder.

7) Risk sermaye yatırımlarında, risk büyük olduğu için, kâr oranı buna bağlı olarak çok yüksek olabiliyor. Ancak bu fiyatın oluşmasında yalan, hile, tekel oluşumu ve spekülasyondan sakınmak gerekir.

8. Kaynaklar

Anonim, (2004). Erişim Adresi: www.evca.com/html/euro/members_regulatory_RCAP.asp, Erişim Tarihi: 22.03.2004.

Anonim, (2008). <http://www.forumdas.net/odev-ve-tezler/suyun-kimyasal-yapisi-ve-ozellikleri-68326/> Erişim Tarihi: 12.05.2009.

Berk, N. (2003). Finansal Yönetim, Türkmen Kitabevi, 7. Baskı, s.4.

Çiller, T. ve Çizakça, M. (1989). Türk Finans Kesiminde Sorunlar ve Refom Önerileri. nşr. İSO, İstanbul, s.152.

Çizakça, M. (2019). İslam Ekonomisi ve Finansına Giriş. KTO Karatay Üniversitesi Yayıncılık, Konya, Türkiye.

Devellioğlu, F. (1993). Osmanlıca Türkçe Ansiklopedik Lügat, Akaydın Kitabevi, Ankara.

Döndüren H. (1992). İslâm Bankacılığı ve Reform Önerileri. İslâmî Araştırmalar Dergisi, c. VI.

Döndüren, H. (1998). *İslâmî Ölçülerle Ticaret Rehberi*. Erkam Yayınevi, İstanbul, Türkiye.

Döndüren, H. (2004). Ticaret Rehberi, Erkam Yayınları, İstanbul.

Döndüren, H. (2005). *Delilleriyle Ticaret ve İktisat İlmihali*. Erkam Yayınevi, İstanbul, Türkiye.

Döndüren, H. (2016). Katılım Dünyası. <https://katilimdunyasi.com/2016/11/29/prof-dr-hamdi-donduren-yazdi-faizsiz-bankalarin-finansman-kullandirma-yontemleri/> Erişim Tarihi 01.05.20.

Ergin, F. (1964). İktisat. İstanbul. s. 569.

İnfomag Dergisi. (2007). Ekonomi sayfası; Milliyet Gazetesi, 19 Eylül 2007 sayısı.

Kumaş, M. (2007). Faizsiz Bir Finans Yöntemi Olarak Venture Capital Sistemi ve İslam Bankacılığı İle Mukayesesi. Uludağ Üniv. İlahiyat Fakültesi Dergisi, 16 (1), 279-298.

Perez, R. (1986). Inside Venture Capital: Past, Present and Future, sy. 6, Praeger, New York.

Sarıaslan, H. (1989). Venture Capital (Risk Sermayesi) *Finansman Modeli ve Türkiye’de Uygulama Olanakları*, Ankara Sanayi Odası (ASO), rapor ve Batterson, Leonard A. Raising Venture Capital and Entrepreneur (Englewood Cliffs, N.J., Prentice-Hall, 1986)den naklen.

Schertler, A., (2002). What Drives Venture Capital Activity in Europe: Firt Draft, The Kiel Institute for Wold Economics, D-24100, Kiel, Germany, 25 Sep. 2002, s. 19.

Nasr, S.H. (1996). Üç Müslüman Bilge. İnsan Yayınları, 1.Baskı, İstanbul, Türkiye.

Tabakoğlu, A. (2012). *Türk İktisat Tarihi*. Dergâh Yayınları, İstanbul, Türkiye.

TTGV, (2004) Türk Teknoloji Geliştirme Vakfı. Erişim adresi: http://www.ttgiv.org.tr/tur/06_tekno_guncel/623.htm; Erişim Tarihi: 30.03.2004. 20 Erişim Adresi: www.turkvca.org, Erişim Tarihi: 23.03.2004.